THE HEBREW JOURNAL

דער אידישער זשורנאל

THE HEBREW JOURNAL,
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy--3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

וואָרום פאַרשווייגען זיי עס?

די טעג זענען פאַרעפענטליכט געוואָרען אַ רייע ציפערען וועגען דעם יאָר 1930 אין'ם לעבען פון טאָראָנטאָ און איר אַנשוויקלונג. און די דאָזיגע ציפערען דערציילען אויך, אַז אין'ם יאָר צייט זענען פאָרגעקומען ביי אונז אין שטאָדט זעקס און אַכציג זעלבסטמאָרדען, וואָס דאָס מאַכט אויס אַרום פערצען זעלבסטמאָרדען אויף יעדע הונדערט טויזענט איינוואוינער, ווען מיט צען־צוועלף יאָר צוריק איז עס בלויז געווען אַרום פינף אויף יעדע הונדערט טויזענט.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס וואָס די דאָזיגע קלייגע ציפערען דערציילען, ווייל ווען מען ציט אַ פאַרגלייך פאַר די פאַרשידענע יאָרען, זענט דאָס יאָר 1918, זעט מען יעדעס יאָר אַ שטענדיגע פּראָצענט־שטייגונג, דערגרייכענדיג דעם העכסטען פּראָצענט אין 1930. ווען די שלעכטע עקאָנאָמישע לאַגע און דער קרייזיס, האָבען די צאָל זעלבסטמאָרדען אַריינגעגעבען דער הויך.

טאָראָנטאָ איז זיכער ניט קיין אויסנאַם צום ערגערען פון אַלע אַנדערע שטעדט, און דאָס וואָס איז אין טאָראָנטאָ איז זיכער אויך אין אַלע אַנדערע שטעדט פון קאַנאַדע און די פאַראייניגטע שטאַטען, אַזוי אַז די צאָל זעלבסטמאָרדען שטייגען איבעראַל.

וואָס איז די סיבה פון דעם? וועלכע זענען די אורזאַכען וואָס טריי־בען מער מענשען צו מאַכען אַ סוף צו זייער לעבען? פאַרטראַכט זיך וועלכע אַרויסצודרינגען און דערפאָרשען די איכלען פון דעם?

אין אורזאַכען מוזען דאָך זיכער זיין פאַר דעם.

וואָרום קומען אַרויס אונזערע נאַטאַבעלען און אַנדערע פּראָמינענצען און וואָרענונג וועגען אַלעס אין דער וועלט — און וועגען דעם שווייגט מען?

ערשט מיט צוויי טעג צוריק, האָבען מאָנכע הויך־געשטעלטע פּער־זאָנען ביי אונז אין שטאָדט אויפגעהויבען אַ געשריי, ווי אַלעס אין אונזער לעבען שטיים אין געפאַר צוליעב דער קאָמוניסטישער אַגיטאַציע. אונזערע קינדער, אונזערע געזעצען, אונזער גאַנצע סאָציאַלע און פּאָליטישע איינ־שטעלונג — אַלעס איז אין געפאַר אונטערצוגיין. וואָרום רעדען ניט די זעלבע נאַטאַבעלען וועגען דעם, ווי אַלץ מער מענשען אין אונזער שטאָדט און אין אַנדערע שטעדט, מאַכען אַ סוף צו זייער לעבען, כדי צו פאַרענדיגען זייערע ליידען. קערפּערליכע און גייסטיגע. וואָרום שווייגען זיי וועגען דעם?

איז זוירקליך דער מענש אַ מאַשין. וואָס קען פאַרביטען וועגען אויף אַן אַנדער מאַשין?

און דאָס געזעץ? פאַר די אייגען פונ'ם געזעץ איז אַ זעלבסטמערדער אַ פאַרברעכער. און אויב איינער באַווייזט ניט זיך אַנצוטאָן אַ גאַנצע מיתה, ווערט ער גע'משפט און פאַראורטיילט. וואָקסט די צאָל פון אַלגעמיינע פאַרברעכער און אויך פון זעלבסטמערדער פאַרברעכער, דאָס געזעץ בלייבט געזעץ. דאָס לעבען גייט זיך איר גאַנג. און עס וואָקסט אַי די צאָל פון אַלגעמיינע פאַרברעכער, און אַי די צאָל פון זעלבסטמערדער־פאַרברעכער (אין די אייגען פונ'ם געזעץ). שטעלען זיך די נאַטאַבעלען אונזערע אַמאָל אָפּ אויף דער דאָזיגער דערשיינונג? פרעגט מען זיך כאָטש אַמאָל, וואָרום עס וואָקסט די צאָל פון גענגסטערס, "ראַקעטיריינג", "האַלד־אָפּס", מערדער־ריי, און אַנדערע פאַרברעכערס.

די זעלבע נאַטאַבעלען וועלכע וואָרענען אונז געגען דער רויטער גע־פאַר, וואָרום שווייגען זיי וועגען דעם? וואָרום האָבען זיי וועגען דעם גאָר ניט צו זאָגען?

דער יובילײ פון „פאַריזער היינט"

אין דער רעדאַקציע פון "זשורנאַל" ווערען טעגליך דערהאַלטען איינ־לאַדונגען צו פאַרשידענע יובילאָאומס און אַנדערע אונטערנעמונגען. ניט אַלע זענען פון'ם לעבען באַראַקטער, און ניט אַלע פאַרדיענען די זעלבע אויפמערקזאַמקייט. אָבער פון די אַלע איינלאַדונגען, וועלכע זענען צו אונז אָנגעקומען אין די לעצטע טעג, האָט זיך איינע באַזונדערס אויסגעטיילט, וואָס האָט אונז באַמת געפרייט צו דערהאַלטען, טראָצדעם וואָס זי איז גע־קומען פון אַזוי ווייט. און מיר קענען זיך אין דער שמחה באַטייליגען נאָר פון דערווייטענס.

די איינלאַדונג, וועלכע איז געקומען פון פאַריז, האָט זיך געלעזען: —

"מיר האָבען דעם כבוד אייך איינצולאַדען צום באַנקעט וואָס ווערט איינגעאָרדענט צום פינף יעריגען יובילײ פון "פאַריזער היינט". די איינציגע אידישע טעגליכע צייטונג אין פראַנקרייך, וועלכע האָט פאַר די 5 יאָר פון איר עקזיסטענץ באַלויכטען אַלוויטיג דאָס לעבען פון די אידען אין פראַנק־רייך און דערגענטערט דעם אידישען אימיגראַנט צום גאַסטפריינדליכען לאַנד".

דער געזעלשאַפטליכער קאָמיטעט צו פייערען דעם יובילײ.

אַ אידישע טעגליכע צייטונג אין פאַריז, וואָס דערשיינט. פינף יאָר נאָכאַנאַנד און ניט אונטערבראָכען — איז עס דען ניט אַ וויכטיגער יום טוב, ניט נאָר פאַר דער אידישער פּרעסע, נאָר אויך פאַר'ן גאַנצען אידישען לעבען.

אַ טעגליכע אידישע צייטונג אין פראַנקרייך, וואו מיר האָבען ביז מיט אַ פּאָר צענדליג יאָר צוריק געהאַט נאָר עטליכע צענדליג טויזענט אַסימילירטע און פראַנצויזיש־רעדענדע אידען, אין מיט אַמאָל אַ פינף־יערי־גער יום טוב פון אַ אידישער טעגליכער צייטונג.

איז עס דען ניט קיין מיילשטיין, וואָס באַצייכענט אונזער וואוקס אין אַלע עקען פון דער וועלט? איז עס דען ניט קיין צייכען פון דעם, אַז אַ אידיש לעבען עקזיסטירט, און אויב איין צענטער ווערט חרוב, באַוויזען מיר יענע אומנאַטירליכע, אָדער ריכטיגער, איבערנאַטירליכע קראַפט צו שאַפען און אויסבויען נייע אידישע צענטרען. וואו עס שפּרודעלט מיט אידיש לעבען און אידישע אינטערעסען, פון וועלכע אַ טעגליכע אידישע צייטונג איז אַן אָפּשפּיגלונג פון דעם.

די גרויסע אידישע אויסוואַנדערונג פון מזרח אייראָפּע אין די לעצטע דרייסיג־פערציג יאָר, האָט אויך פאַרטריבען טיילען פון די עמיגרירענדע פאָלקס־מאַסען קיין פראַנקרייך. באַזונדערס אין די נאָך־מלחמה טעג, פאַרטריבען זיי אַהין כדי צו זוכען ברויט און קעזיסטענץ. און ניט נאָר האָ־בען די יחידים געזוכט זייער איינאָרדנונג, נאָר אויך דער כלל. און דער מיספּעריעזער אידישער שאַפענגס־כוח האָט דאָרט ווי איבעראַל, באַוויזען צו באַזייטיגען אַלע שווערינקייטען און שאַפען אַ אידיש־כלל לעבען, אַ אידי־שע סביבה.

און אַז די "אידישע אידען" האָבען באַוויזען צו באַשאַפען און אויס־האַלטען אַן איינענע אידישע טאָג־צייטונג, דאַרף עס זיין די פרייד פון די אַלע עלעמענטען און אונזער לעבען, וועלכע גלויבען אין אַ אידיש לעבען, אין דער אידישער קולטור און שפּראַך, און אין דעם אָרגאַניזירטען אידישען קבוץ, וואו ער זאָל ניט זיין.

שיקען מיר איבער פון דערווייטענס אונזער האַרציגע באַגריסונג צום "פאַריזער היינט". וועמענס יום טוב עס איז אויך דער אָנזאָג פון די נייע אָנגעזאַקסענע כחות אין דעם אידיש־פראַנצויזישען צענטער.

שענקייט אַליין איז גאַרניט – מען דאַרף אויך זיין אינטעליגענט

אַזוי זאָגט אַ גריכישע שעהנהייט, וועלכע איז ערוועהלט געוואָרען אין בראַזיליען אַלס "מיס יוניווערס".

וועלען שעהנהייטען אין דער צוקונפט אויך מוזען באַזיצען אינטעלעקט?

אָט דאָס איז די פראַגע וואָס ווערט אַרויפגעשטעלט אין די העכערע קרייזען, און ניט נאָר צוליעב דער אויסערגע־וועהנליכקייט פון דער פראַגע, אָדער כדי צו קענען דעבאַטירען, נאָר אויפ'ן גרונד פון אַ רעאַלען פאַקט, פון אַ לעבענס־ערשיינונג.

ביז היינט צו טאָג פלעגען שענהיי־טען באַפרייט ווערען פון אינטעלעקטועל־לער אויסצייכענונג.

אַ שעהנע מיידעל האָט געקענט געווינען אַ קאָנטעסט און דערמיט באַ־ריהמט ווערען איבער גאָר דער וועלט, פאַרקערהרט, עס איז געווען אַזוי ווי אַ באַשאָפענע זאַך שעהנהייטען מעגען זיין נאַרויש, אומגעבילדעט און אַזוי ווייטער.

האָט אָבער די לעצטע צייט פאַסירט אַ זאַך, וואָס האָט איבערגעקעהרט די שי־סעל מיט'ן דנא אַרויף. די אַ'צטיגע "מיס אוניווערזום", וועלכע איז ערוועהלט גע־ווארען ביי אַ שעהנהייטס קאָנטעסט אין ריאָ דע זשענעיראָ איז ניט בלויז אַ שעהנהייט, נאָר אויך אינטעלעקטועל שטאַרק ענטוויקעלט, און די אויבענדער־מאַנטעל פראַגע איז געוואָרען אָקטועל צוליעב דעם.

אַליינקי דיפּלאָראַקאַס איז די מיידעל וועלכע איז פון עקספּערטען אָנערקענט געוואָרען אַלס דיי גרעסטע שעהנהייט אין דער וועלט.

זי באַוויצט גריכישע שטריכען און באַצויבערט פּשוט מיט איהר אויסזעהן.

נאַטירליך, אַז נאָכדעם ווי זי האָט געוואונען איהר טיטול האָט זי באַשלאָ־סען צו פאָהרען קיין ניו יאָרק, אַלס דער גרעסטער וועלט־צענטער. באַלד ווי זי איז אָנגעקומען האָבען זי ווי געוועהנליך באַ־פאַלען פאַרשיעדענע אונטערנעהמער וועל־כע האָבען איהר פאָרגעשלאָגען גאַנצע "פעטע" קאָנטראַקטען אין די מואַוויס און אויף דער ביהנע. אָבער "מיס אוני־וועזום" האָט זיך עגטשיעדען עגטאַגס, זי האָט בעסער אויסגעקליבען אַרויסצו־פאָהרען אויף אַ קלטשטיר־טור אויבער די אַמעריקאַנער אויטוועדיזטעטען.

איהר טעמע איז: גריכישע קונסט.

אויך אַליינקי'ס מיינונגען וועגען שעהנקייט און קונסט זיינען זעהר איינ־טערעסאַנט.

שעהנקייט, האָט זי ערקלעהרט, איז פון דער נאַטור געגעבען געוואָרען צוליעב עסטעטישע צוועקען. דאָס איז פאַרבונדען מיט קונסט, און עס טאָר ניט פאַרבייגיט ווערען.

איהר איינציגער צוועק אין זוכען צו געווינען די קרונען פון שעהנקייט איז ניט געווען צוליעב מאַטעריעלע צוועקען, נאָר כדי צו שטיצען דעם גריכישען סטאַנדאַרד פון שעהנקייט.

אַט נאָך אַ זאַך:

מיס דיפּלאָראַקאַס האָט באַשלאָסען ניט צו ערשיינען אין איהר באַר־קאָסטיום און ניט ערלויבען קיינעם אַרונטערצונעה־מען קיין פאָטאָגראַפיעס פון איהר, ווען זי ערשיינט פאַר'ן בויידע וועט פעהלען, וועט אַזאַ איינע ניט קענען קריגען דעם העכסטען שעהנהייטס טיטול. אַ סך זאָגען אַז די גריכישע מיידעל האָט אַוועקגע־לייגט אַ נייעם גרונד־כלל. וואָס וועט אָנגענומען ווערען פון יעדען.

מיס דיפּלאָראַקאַס לייגט אויך גרויס אויף דער אַמעריקאַנער מיידעל. אָט וואָס זי האָט געזאָגט וועגען דעם:

"אייערע מיידלאַך האָבען דאָ די גוי־טיגע פרייהייט און אַלע מעגליכקייטען צו זיין די אָנפיהרערינס פון דער וועלט, אַז די מיינונגען וועגען שעהנקייט בכלל זאָ־לען געביטען ווערען. ווען מען קוקט זיך צו צום לעבען אין מיין געבורט לאַנד קוקט עס אויס אונגלויבליך. דאָ איז לאַנד איז ניטאָ קיין שטערונג פאַר זיי. פאָה־רענדיג אויף מיין לעקטשור טור, האָב איך באַטראַכט דאָס לעבען פון אַמעריקאַ־נער מיידלאַך מיט באַוואונדערונג — זייער גראַציע, זייער אַטלעטישע אינטע־רעסען; זייערע שלאַנקע פיגורען; זייער שעהנקייט און זייער פלינקייט, איז מיט צו באַוואונדערען. פרויען און גריכענלאַנד האָבען נאָר וואָס אָנגעהויבען צו קומען צום לעבען, נאָך אַזוי פיעל יאָהרען פון טויט זיין. אָבער אונזער געשיכטע איז געווען אַ לאַנגע קייט פון טרויעריגע פאַ־סירונגען — מלחמות און פאָלקס אויס־ברוכען, וואָס האָבען אונטערבראָכען אַלע מאָל דעם פּראָגרעס."

די גריכישע שעהנהייט לייגט דערי־בער גרויסע האָפענונגען אויף אַמעריקאַ, אַז נייע באַגריפען פון שעהנקייט וועלען לען דאָ אָנטוויקעלט ווערען און דאָס וועט העלפען, אַז די וועלט אין אַלגעמיין זאָל בעאיינפלוסט ווערען פון די נייע אידעען אין שעהנקייט ווערדיג פונקט און אינטע־לעקטועלער אויסצייכענונג.

לעבעדיגער איז אידישער וועלטעל פון וויעל

פון מ. טענענבלאַט

רוסלאַנד אָדער אַרץ־ישראל

וויען האָט זוכה געווען צו אַ קוריאָ־זער פּעציאַליטעט. אַ געוועזענער הויכער פּביר פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע אין אַרץ ישראל האָט זיך פאַרליעבט אין סאוועט רוסלאַנד און מיט איין עפענטלי־כער רעדע "אוועקגעהרג'עט דעם ציוניזם צוזאַמען מיט דער צוקונפט פון דער אי־דישער קאָלאָניאַזיע אין אַרץ ישראל". אָבער אויף דער פאַרזאַמלונג זיינען גע־ווען מעהר ציוניסטען ווי קאָמוניסטען. נו, איז אויסגעבראָכען אַ שטורם פון בראָבען און פּראָטעסטען, אויף וועלכע דער געלע־רענער "בעל תשובה" פון ציוניזם צו קאָמוניזם האָט ניט געהאַט קיין תשובה.

פאַראַן אין וויען אַ לינקער פּועלי־ציון, אַ זעהר געלעהרטער מעדיציניש־ער היגיענעקער דר. פעלער, אויף וועלכען מען זאָגט אין געוויסע קרייזען, אַז ער וואָלט שוין לאַנג געוואָרען וויענער אונויווערזי־טעטס פּראָפעסאָר, ווען ער זאָל ניט זיין אַ אַנטיסעמיטען לאָזען. איהם ניט אַריין אין אַ מלוכה־אינסטיטוט, ווייל ער איז אַ אידיש און אַ גאַליציאַנער אויך נאָך, וויעדער די סאָציאַל דעמאָקראַטישע שטאַדט פאַר־וואַלטונג האַלט איהם פון וויטענס, מחמת זי האָט ניט קיין חשק אַריינצוגעבען אין שטאַדטישע אנשטאַלטען גאַנצע אָדער האַלבע קאָמוניסטען.

וואוהין זשע זאָל נעבאָך קומען אַזאַ נדרף אויף אַ פאַסיגען אַרבייטס־געביעט? האָט מען איהם געגומען קיין אַרץ ישראל און געהאַלטען דאָרט כמעט צוויי יאָהר אַלס פאַרשטעהער פון סאַניטעטס־דע־פּאַרטמענט ביי דער ציוניסטישער עקזע־קוטיווע. דוכט זיך אַ זעהר גוטע שטעלע, סיי פינאַנציעל סיי בנוגע כבוד און אַר־ביטס־מעגליכקייטען. אָבער דר. פעלער האָט עס ניט אויסגעהאַלטען לענגער אין פאַלעסטינאַ און איז צוריק געקומען קיין וויען. די סבה איז ניט פאַרלעסליך באַ־קאַנט, צי ער איז ניט צופרידען געווען מיט אַרץ ישראל, אָדער אַרץ ישראל מיט איהם.

צוריקגעקומען איז ער אַ נאַנצער אַפּיקורוס אין ציוניזם און בשעת ער האָט נאָך געלעבט אין וויען פון ציוניסטישען שיעור געמאַכט אַ שפּאַלטונג אין דער וויענער קהלה. דער ראָש בית־דין פון וויי־נער ראַבינאַט, ר' מאיר מאירסאָן, אַ בע־קאַנטער גדול התורה האָט דערגרייכט די מאירסאָן פיהרט וויי־טער די מחלוקת און עס וועלען זיין לאָדעצצער מיט דין תורה'ס צווישען ביידע רבנים.

ווער ווייסט ווי לאַנג די מחלוקת וועט געדויערען.

דערווייל זיינען אין וויען פריי גע־וואָרען פילע אַנדערע רבנים־שטעלעס. עט־ליכע ראַבינער זיינען געשטאָרבען. עטלי־כע זיינען ווייטער פענסיאָנירט געוואָרען. איז טאַקי געוואָרען אַ גערעטענעיש אויפ'ן רבנים פעלד, אַ מין אַלגעמיינער רעווירע־מענט אין עסטרייכישען אידישען דיפּלאָ־מאַטען קאָרפּוס.

עס מעלדען זיך קאַנדידאַטען פון דער אַנגצער וועלט און מען קוקט איבער אַ יעדען מיט זיעבען שפּאַקטיוועז. בסוד־סודות ווערט אויך ערלעדיגט דער פרייער פּלאַץ פון פּראָפעסאָר חיות ז"ל, אָבער די סודות זיינען אַרויס אין דער עפענטלי־כייט און עס גרייט זיך צו אַ נייע גאָר שווערע מחלוקת.

צווישען די וויכטיגסטע קאַנדידאַטע אַלס וויינער אויבער־ראַבינער רופט מען אָן צוויי דייטשע ראַבינער, דר. קאַרלעבאַך און דר. פּרינץ.

דאָס וואָלט געהייסען אַ סארט פּשרה צווישען מזרח און מערב אידענטום: דער ראַש בית־דין אַ פּוילישער און דער אויי־בערראַבינער אַ דייטשער ראַבינער. דר. קאַרלעבאַך שפּיעלט אַ פיהרענדע ראָליע אין דער "אגודת ישראל" און דאָרום פיהרט זיך שוין היינט אין וויען אַ שטיי־לע אָבער פאַרביטערטע אפענטליכע געגען איהם. הגם ער בעהערט צו די געמעסיגסטע אגודה'ס־שטען און סימפּאַטיזירט טייל־וויי אויך מיט'ן "מזרחי".

יעדענפאַלס, ווי די מעשה וועט זיך ענדיגען, איז עס דערווייל לעבעדיגער גע־וואָרען אין וויינער אידישען ציבור־וועלט. עס קאָכט זיך ביי אַלע אידישע פאַרטייען אין עסקים און ספּעציעל ביי די ציוניסטען, ביי וועלכע דער פּאָליטישער טעמפּאַמע־טער האַלט אין איין שטייגען שוין אַצינד ביי דעם שקל קאָפּיען פאַראויסזאָגענדיג זעהר אַ היציגען און שווערען וואהל־גאַמף צום פאַרשטעהענדען ציוניסטישען רב. אָבער דער ענין איז נאָך ניט קאָנגרעס.

געלד, וועלכעס ער האָט אָפּגעשפּאָרט אָדער צוגעזאַמלט אין אַרץ ישראל, האָט ער באַלד אין עפענטליכען לעקציעס און פּריוואַטע שמועסען (אויך מיט קריסטליכע געלערענטע) צופליקט דעם נאַנצען ציוניסטישען בנין אין אַרץ ישראל.

איז איהם אָבער דאָס צו ווענינ געווען. האָט ער זיך אַצינד אַריבערגע־כאַפּט אויף אַ חודש קיין רוסלאַנד און אין אַ שטודיום רייזע פון בערך דריי וואָכען טאַקי באַלד געפונען די גרויסע און איינ־ציגע אידישע ישועה אין דער אידישער קאָלאָניאַזיע אין רוסלאַנד. דאָרט איז אַלסדינג כשר וישר. דאָרט האָט די אי־דישער קאָלאָניזאַציע אַ פעסטע צוקונפט, בשעת אין אַרץ ישראל האָט דאָס אידי־שע וועדק קיין שום צוקונפט ניט. דאָס האָט דר. פעלער מכריז ומודיע געווען אין זיין "אַקאַדעמישען פּאַרטראַג" און געפאָ־דערט מאָראַלישע און פינאַנציעלע שטי־צע פון דער אידישער וועלט פאַר'ן דאָזי־גען גראַנדיעזען אידישען וועדק אין סאַ־וויעט רוסלאַנד.

דערווייל האָט די קהלה אויפגענו־מען אַלס נייעס ראַש־בית־דין דעם באַ־קאַנטען גאַליציאַנער גאון ר' יוסף ראַב"ד, אַן אָרטאָדאָקסער מיזהסדיק רבנים־שטאַם פון פּוילען און רוסלאַנד. ר' יוסף ראַב"ד איז אַ וויינער אַנעגען פון דער אַי־דישער אַנעגע פון אַלטער שולע, אַ גרויסער געלערענ־טער אין אַלע אידישע לאַנדער, אַ מעהר ספּעציעל ביי גט'ן. האָט ער מעהר געצוואונגען ווי פרייוויליג זיך צו געלאָזען פענסיאָנירען און שפּעטער חרטה געקרי־גען, ווייל לויט'ן רבני'שען און אידישען מנהג בלייבט אַ רב זיצען כל ימיו אויפ'ן כסא הרבנות, סיידען עלטער־שוועכע אָדער אַ פגם אין פאַרשטאַנד צווינגען איהם צו דעמיסיאָנירען. האָט טאַקי אַ גרופּע פון איינפלוסרייכע ארטאָדאָקסישע גבירים ארגאַניזירט אַ שאַרפע פּראָטעס־טאַקציע געגען קהלה־פאַרשטאַנד וועגען אַנ־וועגדען אויף אַן ארטאָדאָקסישען רב דעם גוי'אישען מנהג פון פענסיאָנירונג. די מחלוקת איז ארויסגעטראָגען געוואָרען אין די אַלגעמיינע וויענער טאָג־צייטונגען און עס איז געוואָרען אַן עפענטליכער חילול השם.

דערווייל האָט די קהלה אויפגענו־מען אַלס נייעס ראַש־בית־דין דעם באַ־קאַנטען גאַליציאַנער גאון ר' יוסף ראַב"ד, אַן אָרטאָדאָקסער מיזהסדיק רבנים־שטאַם פון פּוילען און רוסלאַנד. ר' יוסף ראַב"ד איז אַ וויינער אַנעגען פון דער אַי־דישער אַנעגע פון אַלטער שולע, אַ גרויסער געלערענ־טער אין אַלע אידישע לאַנדער, אַ מעהר ספּעציעל ביי גט'ן. האָט ער מעהר געצוואונגען ווי פרייוויליג זיך צו געלאָזען פענסיאָנירען און שפּעטער חרטה געקרי־גען, ווייל לויט'ן רבני'שען און אידישען מנהג בלייבט אַ רב זיצען כל ימיו אויפ'ן כסא הרבנות, סיידען עלטער־שוועכע אָדער אַ פגם אין פאַרשטאַנד צווינגען איהם צו דעמיסיאָנירען. האָט טאַקי אַ גרופּע פון איינפלוסרייכע ארטאָדאָקסישע גבירים ארגאַניזירט אַ שאַרפע פּראָטעס־טאַקציע געגען קהלה־פאַרשטאַנד וועגען אַנ־וועגדען אויף אַן ארטאָדאָקסישען רב דעם גוי'אישען מנהג פון פענסיאָנירונג. די מחלוקת איז ארויסגעטראָגען געוואָרען אין די אַלגעמיינע וויענער טאָג־צייטונגען און עס איז געוואָרען אַן עפענטליכער חילול השם.

צווישען די וויכטיגסטע קאַנדידאַטע אַלס נייעס ראַש־בית־דין דעם באַ־קאַנטען גאַליציאַנער גאון ר' יוסף ראַב"ד, אַן צוויי דייטשע ראַבינער, דר. קאַרלעבאַך און דר. פּרינץ.

דאָס וואָלט געהייסען אַ סארט פּשרה צווישען מזרח און מערב אידענטום: דער ראַש בית־דין אַ פּוילישער און דער אויי־בערראַבינער אַ דייטשער ראַבינער. דר. קאַרלעבאַך שפּיעלט אַ פיהרענדע ראָליע אין דער "אגודת ישראל" און דאָרום פיהרט זיך שוין היינט אין וויען אַ שטיי־לע אָבער פאַרביטערטע אפענטליכע געגען איהם. הגם ער בעהערט צו די געמעסיגסטע אגודה'ס־שטען און סימפּאַטיזירט טייל־וויי אויך מיט'ן "מזרחי".

יעדענפאַלס, ווי די מעשה וועט זיך ענדיגען, איז עס דערווייל לעבעדיגער גע־וואָרען אין וויענער אידישען ציבור־וועלט. עס קאָכט זיך ביי אַלע אידישע פאַרטייען אין עסקים און ספּעציעל ביי די ציוניסטען, ביי וועלכע דער פּאָליטישער טעמפּאַמע־טער האַלט אין איין שטייגען שוין אַצינד ביי דעם שקל קאָפּיען פאַראויסזאָגענדיג זעהר אַ היציגען און שווערען וואהל־גאַמף צום פאַרשטעהענדען ציוניסטישען רב. אָבער דער ענין איז נאָך ניט קאָנגרעס.

אין דער וועלט אַריין

פון מיין ליטעראַרישען נאָטיץ־בוך.
פון נחום סאָקאָלאָוו

1.

אַ תענוג, אַ טעם פון גן־עדן איז דאָס, צו וואַנדערען פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען, זעהנענדיג פרעמדע פּנים'ער, דורכגעהענדיג ווי אויף אַן אויסשטעלונג, וואָס דרעהט זיך.

געהען אין דער וועלט אַריין — דאָס זיך מיר, איז די אַנגענעהמסטע אויסוועהלען מיין וועג, וואָלט דאָס גע־ווען מיין לעבענס וועג. ווי פיין וואָלט דאָס געווען צו געהן וויייטער און ווייטער, אין האַרץ אַריין פון דעם ווייטען, גע־היימסיפּלען כינאַ, צו זעהען דאָך אַי־נערליכע לעבען פון יענעם וואונדערליכען לאַנד פון הונדערטער מיליאָנען מענשען, צו וואַנדערען פון דאָרף צו דאָרף, איבער די גרויסע טייכען, און פון שטאָדט צו שטאָדט, און צו זעהן די גרויסע טעמפּ־לען, וואָס די דאָזיגע אַלטע ראַסע האָט געבויט.

חשק וואָלט איך געהאַט צו וואַנ־דערען און צו לעבען אַזוי ווי דאָס פאָלק, דורך וועלכע איך וואַנדער דורך. איך וואָלט געוואָלט עסען ווי אַזוי, און וואָס נאָך דאָס פאָלק עסט. איך וועל מיידעל. אָט וואָס זי האָט געזאָגט וועגען דעם:

"אייערע מיידלאַך האָבען דאָ די גוי־טיגע פרייהייט און אַלע מעגליכקייטען צו זיין די אָנפיהרערינס פון דער וועלט, אַז די מיינונגען וועגען שעהנקייט בכלל זאָ־לען געביטען ווערען. ווען מען קוקט זיך צו צום לעבען אין מיין געבורט לאַנד קוקט עס אויס אונגלויבליך. דאָ איז לאַנד איז ניטאָ קיין שטערונג פאַר זיי. פאָה־רענדיג אויף מיין לעקטשור טור, האָב איך באַטראַכט דאָס לעבען פון אַמעריקאַ־נער מיידלאַך מיט באַוואונדערונג — זייער גראַציע, זייער אַטלעטישע אינטע־רעסען; זייערע שלאַנקע פיגורען; זייער שעהנקייט און זייער פלינקייט, איז מיט צו באַוואונדערען. פרויען און גריכענלאַנד האָבען נאָר וואָס אָנגעהויבען צו קומען צום לעבען, נאָך אַזוי פיעל יאָהרען פון טויט זיין. אָבער אונזער געשיכטע איז געווען אַ לאַנגע קייט פון טרויעריגע פאַ־סירונגען — מלחמות און פאָלקס אויס־ברוכען, וואָס האָבען אונטערבראָכען אַלע מאָל דעם פּראָגרעס."

די גריכישע שעהנהייט לייגט דערי־בער גרויסע האָפענונגען אויף אַמעריקאַ, אַז נייע באַגריפען פון שעהנקייט וועלען לען דאָ אָנטוויקעלט ווערען און דאָס וועט העלפען, אַז די וועלט אין אַלגעמיין זאָל בעאיינפלוסט ווערען פון די נייע אידעען אין שעהנקייט ווערדיג פונקט און אינטע־לעקטועלער אויסצייכענונג.

1.

אַ תענוג, אַ טעם פון גן־עדן איז דאָס, צו וואַנדערען פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען, זעהנענדיג פרעמדע פּנים'ער, דורכגעהענדיג ווי אויף אַן אויסשטעלונג, וואָס דרעהט זיך.

געהען אין דער וועלט אַריין — דאָס זיך מיר, איז די אַנגענעהמסטע אויסוועהלען מיין וועג, וואָלט דאָס גע־ווען מיין לעבענס וועג. ווי פיין וואָלט דאָס געווען צו געהן וויייטער און ווייטער, אין האַרץ אַריין פון דעם ווייטען, גע־היימסיפּלען כינאַ, צו זעהען דאָך אַי־נערליכע לעבען פון יענעם וואונדערליכען לאַנד פון הונדערטער מיליאָנען מענשען, צו וואַנדערען פון דאָרף צו דאָרף, איבער די גרויסע טייכען, און פון שטאָדט צו שטאָדט, און צו זעהן די גרויסע טעמפּ־לען, וואָס די דאָזיגע אַלטע ראַסע האָט געבויט.

חשק וואָלט איך געהאַט צו וואַנ־דערען און צו לעבען אַזוי ווי דאָס פאָלק, דורך וועלכע איך וואַנדער דורך. איך וואָלט געוואָלט עסען ווי אַזוי, און וואָס נאָך דאָס פאָלק עסט. איך וועל מיידעל. אָט וואָס זי האָט געזאָגט וועגען דעם:

"אייערע מיידלאַך האָבען דאָ די גוי־טיגע פרייהייט און אַלע מעגליכקייטען צו זיין די אָנפיהרערינס פון דער וועלט, אַז די מיינונגען וועגען שעהנקייט בכלל זאָ־לען געביטען ווערען. ווען מען קוקט זיך צו צום לעבען אין מיין געבורט לאַנד קוקט עס אויס אונגלויבליך. דאָ איז לאַנד איז ניטאָ קיין שטערונג פאַר זיי. פאָה־רענדיג אויף מיין לעקטשור טור, האָב איך באַטראַכט דאָס לעבען פון אַמעריקאַ־נער מיידלאַך מיט באַוואונדערונג — זייער גראַציע, זייער אַטלעטישע אינטע־רעסען; זייערע שלאַנקע פיגורען; זייער שעהנקייט און זייער פלינקייט, איז מיט צו באַוואונדערען. פרויען און גריכענלאַנד האָבען נאָר וואָס אָנגעהויבען צו קומען צום לעבען, נאָך אַזוי פיעל יאָהרען פון טויט זיין. אָבער אונזער געשיכטע איז געווען אַ לאַנגע קייט פון טרויעריגע פאַ־סירונגען — מלחמות און פאָלקס אויס־ברוכען, וואָס האָבען אונטערבראָכען אַלע מאָל דעם פּראָגרעס."

די גריכישע שעהנהייט לייגט דערי־בער גרויסע האָפענונגען אויף אַמעריקאַ, אַז נייע באַגריפען פון שעהנקייט וועלען לען דאָ אָנטוויקעלט ווערען און דאָס וועט העלפען, אַז די וועלט אין אַלגעמיין זאָל בעאיינפלוסט ווערען פון די נייע אידעען אין שעהנקייט ווערדיג פונקט און אינטע־לעקטועלער אויסצייכענונג.

אַזוי זאָגט אַ גריכישע שעהנהייט, וועלכע איז ערוועהלט געוואָרען אין בראַזיליען אַלס "מיס יוניווערס".

וועלען שעהנהייטען אין דער צוקונפט אויך מוזען באַזיצען אינטעלעקט?

אָט דאָס איז די פראַגע וואָס ווערט אַרויפגעשטעלט אין די העכערע קרייזען, און ניט נאָר צוליעב דער אויסערגע־וועהנליכקייט פון דער פראַגע, אָדער כדי צו קענען דעבאַטירען, נאָר אויפ'ן גרונד פון אַ רעאַלען פאַקט, פון אַ לעבענס־ערשיינונג.

ביז היינט צו טאָג פלעגען שענהיי־טען באַפרייט ווערען פון אינטעלעקטועל־לער אויסצייכענונג.

אַ שעהנע מיידעל האָט געקענט געווינען אַ קאָנטעסט און דערמיט באַ־ריהמט ווערען איבער גאָר דער וועלט, פאַרקערהרט, עס איז געווען אַזוי ווי אַ באַשאָפענע זאַך שעהנהייטען מעגען זיין נאַרויש, אומגעבילדעט און אַזוי ווייטער.

האָט אָבער די לעצטע צייט פאַסירט אַ זאַך, וואָס האָט איבערגעקעהרט די שי־סעל מיט'ן דנא אַרויף. די אַ'צטיגע "מיס אוניווערזום", וועלכע איז ערוועהלט גע־ווארען ביי אַ שעהנהייטס קאָנטעסט אין ריאָ דע זשענעיראָ איז ניט בלויז אַ שעהנהייט, נאָר אויך אינטעלעקטועל שטאַרק ענטוויקעלט, און די אויבענדער־מאַנטעל פראַגע איז געוואָרען אָקטועל צוליעב דעם.

אַליינקי דיפּלאָראַקאַס איז די מיידעל וועלכע איז פון עקספּערטען אָנערקענט געוואָרען אַלס די גרעסטע שעהנהייט אין דער וועלט.

זי באַוויצט גריכישע שטריכען און באַצויבערט פּשוט מיט איהר אויסזעהן.

נאַטירליך, אַז נאָכדעם ווי זי האָט געוואונען איהר טיטול האָט זי באַשלאָ־סען צו פאָהרען קיין ניו יאָרק, אַלס דער גרעסטער וועלט־צענטער. באַלד ווי זי איז אָנגעקומען האָבען זי ווי געוועהנליך באַ־פאַלען פאַרשיעדענע אונטערנעהמער וועל־כע האָבען איהר פאָרגעשלאָגען גאַנצע "פעטע" קאָנטראַקטען אין די מואַוויס און אויף דער ביהנע. אָבער "מיס אוני־וועזום" האָט זיך עגטשיעדען עגטאַגס, זי האָט בעסער אויסגעקליבען אַרויסצו־פאָהרען אויף אַ קלטשטיר־טור אויבער די אַמעריקאַנער אויטוועדיזטעטען.

איהר טעמע איז: גריכיש